

UBESEDITEV SKALARJEVEGA ROKOPISA IN PROTESTANTSKA TRADICIJA

Majda Merše

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana
mmerse@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.36.267-274

Čeprav je *Skalarjev rokopis* (1643) nastal manj kot petdeset let po zaključku protestantskega knjižnojezikovnega obdobja, se v njem izpričani jezik opazno razlikuje od tistega, ki so ga v knjigi uporabljali osrednji pisci 16. stoletja. Poleg razlik glasoslovnega in v manjši meri oblikoslovnega značaja so opazni tudi odmiki v izbiri besedja. Skalar je uporabil večje število novih prevzetih besed, kalkov in raznovrstnih tvorjenk. Del prekrivnega besedja se v rokopisu pojavlja v novih povezavah ali pomensko spremenjeno. Obogatena je tudi plast besedja, ki stopnjuje čustveno odzivnost naslovnika.

slovenski knjižni jezik 16. stoletja, *Skalarjev rokopis*, leksika, besedotvorni sistem, ekspressivnost

Although the *Skalar Manuscript codex* came into being less than fifty years after the era of Protestant literary language, its language differs considerably from that used by the main 16th-century Slovene writers. In addition to the differences in phonology and, to a lesser extent, in morphology, there are also noticeable differences in word choice. Skalar used a fair number of new borrowings, calques, and various derived words. Some of the overlapping vocabulary appears in new contexts or with altered meaning. The author also enriched the vocabulary to intensify the emotional reaction of the reader.

16th-century literary language, *the Skalar Manuscript codex*, lexicon, derivational system, expressiveness

1

Nekatere izmed dosedanjih obravnav *Skalarjevega rokopisa* iz leta 1643 so se pri prikazu njegovih jezikovnih značilnosti dotaknile tudi razmerja med slovenskim knjižnim jezikom 16. stoletja in jezikom, izpričanim v besedilnih enotah rokopisa. Z vidika razmerja med »narodovim« in knjižnim jezikom se ga je v okviru glasoslovnega, deloma pa tudi oblikoslovnega prikaza že leta 1890 dokaj poznavalsko lotil Vatroslav Oblak. V njegovi obravnavi (Oblak 1890) je v okviru razvojnega prikaza glasovja običajno opozorjeno tudi na skladnost z rabo v 16. stoletju ali na odstopanje od nje. Na dejstvo, da je bil *Skalarjev rokopis* v primerjavi z dolensko naravnano knjižno normo 16. stoletja razlikovalno ubeseden, opozarja tudi Martina Orožen (2010: 68).¹

¹ M. Orožen (2010: 68) predvideva, da je Skalar protestantsko jezikovno knjižno tradicijo zavestno obšel, kar pomeni, da norme, dosežene na različnih jezikovnih ravneh, ni mogel obvladati. V pričujočem

2

Na ubesedovalne odmike *Skalarjevega rokopisa* od slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja posebej zgovorno kaže primerjalno ugotovljena plast besedja, ki je v *Skalarjevem rokopisu* uporabljeno, v besednozakladno veliko bogatejšem knjižnem jeziku 16. stoletja pa ne ali pa je zastopano posredno.²

2.1

Velik del primerjalno ugotovljenega neprekrivnega besedja pripada prevzetim besedam,³ zlasti iz nemščine, v kateri sta napisani tudi prevodni predlogi za prvi dve besedilni enoti rokopisa: npr. *cuht*, *diner*, *general minister*, *gipt/gift* in *gipten*, (večpomenski) *mitel*, *pilgram*, *špraha*, *tropa*, *zbandižane*; *cort*, *durzihtik*, *ferbežen*; *natirlih*, *ofentlih* itn.⁴ Del novosti predstavljajo tudi besede mednarodnega značaja: npr. *kompleksjon*, *mortificirati*, *temperirati*.

2.1.1 Primerjava je pokazala, da je bila izbira večkrat usmerjana s prevodno predlogo.⁵ Stopnja glasovne prilagojenosti nekaterih razlikovalnih prevzetih besed omogoča skupaj z njihovo vključenostjo v slovenski oblikoslovni sistem tudi sklepanje na dolgotrajnejšo rabo. Npr. namesto samostalnika *gvirc*, ki je naveden v Megiserjevem večjezičnem slovarju iz leta 1603 v slovenskem razdelku kot ustreznica za nemško *Gewürce*, je v *Skalarjevem rokopisu* uporabljena glasovno močnejše spremenjena različica *birce* [216v]; znake večje glasovne oddaljitve od izvirnega nemškega samostalnika kaže tudi v 16. stoletju še ne uporabljeni samostalnik *potšoft* [16v] (iz nemškega *Botschaft*) itn. Na osnovi glasovne variantnosti prevzetih besed je hkrati mogoče sklepati na njihovo govorno oz. narečno preoblikovanost, posledično pa tudi na ohlapnost Skalarjeve knjižnojezikovne norme (npr. *vorenga/voringa*, ki nadomešča glasovno manj prilagojene različice *ordnunga*, *ordninga*, *ordinga* in *ordunga* iz 16. stoletja). Razlikovalno besedje *Skalarjevega rokopisa* z nekaterimi izbirnimi usmeritvami hkrati posredno potrjuje aktualnost že v 16. stoletju začetega, razvojno naravnane procesa zamenjave prevzetih besed z domačimi sopomenkami:

prispevku je pozornost namenjena predvsem razlikovalni ubesedenosti, to je ugotavljanju razlik v izbiri besedja, zlasti tipologije, ki se kaže pri neprekrivnem besedju, pri prekrivnem pa poleg primerov pomenke neskladnosti zlasti razlik besedotvornega značaja in odkrivanju z njimi povezanih načinov sistemske širitve besednih družin.

2 Ugotavljanje obsega in vrste leksikalnih odmikov *Skalarjevega rokopisa* od slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja je potekalo s pomočjo slovarskega priročnika *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (2011), kartoteke popolnih izpisov knjig s slovenskim besedilom iz obdobja od leta 1550 do 1603, ki je bila zbrana na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v prvi vrsti kot osnova za slovar, ter znanstvenokritične izdaje *Skalarjevega rokopisa* iz leta 2011 (uredila Monika Deželak Trojar), od koder so tudi navedki in oznake strani, dodane v oglatih oklepajih. Primerjava s knjižnim jezikom 16. stoletja je zaobsegla besedje vseh štirih besedil iz Skalarjevega kodeksa, objavljenih v znanstvenokritični izdaji.

3 Na dejstvo, da je *Skalarjev rokopis* poln germanizmov, ki jih je redko mogoče najti v drugih virih, je opozoril že Oblak (1890: 185).

4 Vzorčni zgledi so navedeni v pisno in deloma glasovno posodobljeni obliki. Glasovna posodobitev npr. vključuje nadomeščanje *u*-jevskega odraza dolgega padajočega *o*-ja z *o*-jem (npr. *stiskovanje* → *stiskovanje*, *i*-jevskega odraza nenaglašene kratkega *e*-ja z *e*-jem (npr. *oznanvanic* → *oznanjvanec*) itn.

5 O razmerju med predlogo in Skalarjevim prevodom prim. Deželak Trojar 2011: 946–956.

za predponski glagol *zašpotovati* npr. Skalar že ponuja možno domače sopomensko nadomestilo *zasmejati*.

2.2

Število parov in veččlenskih nizov, sestavljenih iz prevzetih izrazov in domačih (popolnih ali približnih) sopomenk, znanih iz protestantskih besedil, Skalar dopolnjuje z novimi kombinacijami.⁶ Nova je npr. zveza *vrt ali pungart*, sestavljena iz samostalnikov, ki so ju slovenski protestantski pisci pogosto uporabljali, vendar nikoli povezano. Enako sestavo izkazujeta tudi para *množica ali tropa*, ki mu razlikovalnost zagotavlja drugi člen, saj se v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja *trupa/tropa* ni pojavljala, ter *tron inu šedež* [184r], kjer je prevzetemu, že uporabljanemu samostalniku dodana pojasnjevalna slovenska sopomenka, enako pri paru *žesel ali sedež* [98r]. Podobne povezave so ugotovljive tudi pri glagolih oz. pri izglagolskem besedju, redkeje pa pri drugih besednih vrstah: npr. pri ne povsem sopomenskem paru *trošt ali polohkajnje*, kjer se v pojasnjevalni vlogi (brez spodbude predloge) pojavlja domači glagolnik, ali v zvezi *ofen inu odprto*, kjer gre za dotlej še neizkazano parno navedbo sicer znanih, vendar pogostnostno neizenačenih besed. Ustaljene sopomenske povezave sestavljajo tudi besede slovanskega izvora (npr. *kraj inu konec*).

2.2.1 Tudi nekaj drugih besednih zvez se je v *Skalarjevem rokopisu* pojavilo na novo: pleonastična zveza *tihu molčati* (*ie Pilatus sapowedal de se ima podsod tihu molzhati* [108r]), ki so se ji protestantski pisci uspešno izogibali,⁷ je posneta po prevodni predlogi (*befolche Pilatus [...] das still schweigen zu bla/en* (Wolff 1633: 255)).

2.3

V *Skalarjevem rokopisu* so uporabljeni tudi številni glagolski kalki: poleg prekrivnih (npr. *konec vzeti*, *čezdati*, *gorivzeti* itn.) tudi taki, ki jih v knjižnem jeziku 16. stoletja ni mogoče zaslediti (npr. *gorirazbiti*, *noterdopernešti* itn.), čeprav so protestantski pisci po tovrstnih tvorjenkah iz praktičnih razlogov posegali pogosto in brez očitnih zavor. Njihova tvorbenost ustaljenost, zlasti z vanje zajetimi predponami in priponami, hkrati kaže, da se kalki razvojno vključujejo v proces že utrjenega načina postopnega domačenja glagolske leksike. Skalar npr. še navaja glagol *gorizašrajati*, namesto katerega sta se že v 16. stoletju (ob *šrajati* in *izšrajati*) uporabljali domači sopomenki *zavpiti* in *zakričati*. Tako nove prevzete besede kot kalki so v Skalarjev jezik vstopali zlasti po dveh poteh: pod vplivom predloge in iz govornjenega jezika. Analiza kaže podobno razmerje do prevodnih predlog, kot ga je pokazala za 16. sto-

⁶ Na sopomenske besedne zveze so opozarjali vsi, ki so obravnavali Skalarjev jezik, vendar prekrivnosti z rabo v 16. stoletju niso preverjali: Oblak (1890) jih uzavešča z zgledi, Škofic (1998: 213), ki tovrstne zveze prišteva med nadnarečne prvine, jih vzorčno navaja, podobno tudi Orožen (2010: 76) in Deželak Trojar (2011: 552–955) v okviru prikaza značilnosti Skalarjevega prevajanja.

⁷ Slovenski protestantski pisci 16. stoletja zveze prevodno niso prezrcaljali, saj so se zavedali podvojenosti pomenske sestavine 'odsotnost govornjenja'. Ohranjali pa so nekatere manj očitne pleonazme, zlasti pa tiste, ki so bili stilno osmišljeni.

letje (Merše 2009: 129–146, zlasti 132–133): sega od popolne odvisnosti od nje do popolne neodvisnosti.

2.4

Med razlikovalno besedje se uvrščajo tudi besede slovanskega izvora, večinoma tvorjenke, kjer prav tako prevladujejo samostalniki (npr. *planjava*, *sedež*, *zare* 'ozare'⁸), in glagoli (npr. *vkoreniniti*, *zasmejati*), opazna pa je tudi Skalarjeva uporaba besed drugih besednih vrst: npr. *samapaš*, *rameno*,⁹ *namuč*, ki se glasovno ujema z veznikoma *samuč* in *temuč* kot nepogrešljivima sestavinama knjižnojezikovne leksike 16. stoletja, itn.

2.5

Razločevalna je tudi Skalarjeva občasna zamenjava enobesednih poimenovanj z opisnimi: npr. *Kalvarije* s sopomenskima zvezama *Kalvarska gora* in *hrib kalvarski*, ki se v knjižnem jeziku 16. stoletja ne pojavljata.

3

Z upoštevanjem obstoječih, v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja večinoma dobro utrjenih tvorbenih vzorcev je Skalar neovirano množil obseg tvorjenk, zlasti samostalniških in glagolskih.¹⁰

3.1

V primerjavi s samostalniškim delom besedja v veliko obsežnejšem okviru slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja *Skalarjev rokopis* npr. izkazuje nekaj novih manjšalnic (ob *dan* se pojavlja *danec*, ob *kolenu* *kolenče*, ob *grozdu* *grozdek*; *jagnjiču* se pridružuje različica *jagnjece*, manjšalnici *kupček* različica *kupec*, že znani manjšalnici *črvič* pa tvorbeno razvidnejša *črviček*). Sestav razširja tudi osebnoimenska manjšalnica *Jezusek*.

Druge značilne razširitve protestantskega besednega zaklada predstavljajo:

- Novi abstraktni samostalniki: v 16. stoletju uporabljano *svojovoljnost* npr. pri Skalarju nadomešča sopomenka *svojast*, ki pa uresničuje tudi druge pomene (npr. *Suoiaſt tiga Chriſtusauiga groba* [147v]). Na besedotvorne predhodnike iz 16. stoletja se navezujejo še: pogosto rabljeni samostalnik *trudost*, ki se pridružuje *trudu* in *trudenju* ter glagoloma *truditi* in *truditi se* iz 16. stoletja; *neobstoječost* (ob *obstati*, *obstoječ*, *neobstoječi*); *kletvina* (ob *kleti*, *kletev*, *kletva* in *kletje*) itn.
- Razlikovalnost ustvarja tudi variantna izbira izpeljavnih obrazil: ob prevladujoči različici *ljubezen* se npr. pojavlja tudi nova: *niſso oni otelli nemu leto lubauo*

⁸ Prim. Snoj 1997: 417, 410.

⁹ Oblak (1890: 233) besedo pojasnjuje z nemško ustreznico *sehr*.

¹⁰ Med Skalarjevimi razširitvami besednih družin iz protestantskega besednega zaklada so tudi manj ustrezne tvorjenke. Mednje je npr. mogoče prištevati samostalnik *oznanjvanec*, uporabljen v pomenu 'tisti, ki kaj oznanjuje' (*kateri ima biti en osnanuaniz inu kerstnik [...] Iesusa Christusa* [22r]), ki naj bi nadomeščal sistemsko bolj pričakovanega *oznanjevalca*.

skasat [34v]; v podobnem razmerju sta tudi splošno uveljavljena *postelja* in različica *postel*.

- Nekaterim znanim samostalnikom moškega spola se s *Skalarjevim rokopisom* pridružuje še nekaj ženskih parov: ob *rojenik* se pojavlja tudi *rojenica*, ob *tovariš* tudi *tovaršeca*.
- Menjava spola je zaznavna pri *srd*, ki je pri protestantih 16. stoletja moškega spola, pri Skalarju pa ženskega.

3.2

V okviru glagolskega besedja primerjalno posebej izstopajo novi glagoli, tvorjeni po uveljavljenih besedotvornih postopkih. Med novostmi je poleg že omenjenih kalkov več predponskih glagolov: npr. *ovuzdati*, ki se pridružuje že uporabljanemu glagolu *vuzdati*: *Imamo nash shiuot tudi terdu ouusdati* [94r]; *polonati*, ki spremlja že v 16. stoletju uporabljeni dvovidski glagol *lonati* (podobno še *pomujati se*, *poflisati se*, *sfalšati* itn.); ob *kušovati*, ki je bil v 16. stoletju pogosto rabljen, tudi predponski *ukušvati* (*tiga lubiga otroka* [...] *ukushuala* [25r]). Tudi izbira predpone občasno vidneje odstopa od protestantske prakse: glagoloma *naložiti* in *izložiti* se npr. pridružuje še *določiti* (*tribut*), na *voščiti* pa se navezuje *dovoščiti* 'privoščiti'. Sestavo z novo predpono in nastanek dvopredponskih glagolov so spodbujali tudi glagoli, prvotno sestavljeni z vidsko aktivno, pomensko pa pobledelo predpono *po-*, npr. *dopodeliti* (*milost*).

Vsaj dve vlogi – slovnično in pomensko – opravljajo novi drugotni nedovršniki tipa *opirati*. Slednji se tvorbeno navezuje na dovršnik *oprati*, ta pa na *prati*: *sazhne opirat od niegouiga suetiga shiuota* [...] *to sueto* [...] *kri* [80v] 'spirati'. Ob protestantskem *goriofrati* se pojavlja tudi *goriofrovati*. Več glagolov se od rabe v 16. stoletju odmika zaradi izpeljave z drugimi priponami (npr. z *-ova-* ali *-ava-* namesto z *-a-*), na kar npr. posredno (ob predhodno rabljenem glagolu *stiskati*) kaže glagolnik *stiskovanje* (*ie on bill poln stiskuuania inu shalosti* [33r]). Vidnejšo razliko ustvarja tudi izbira pripone *-ava-* pri izpeljavi nedovršnika *pridugavati* (z glagolnikom *pridugavanje*), ki nadomešča nedovršna glagola *pridigati* in *pridigovati* iz 16. stoletja. Razlikovalnost občasno ustvarjajo tudi glasoslovne različice predpon, ki so v primerjavi s stanjem v 16. stoletju bodisi glasovno okrnjene bodisi zapisane v polnejši obliki: npr. *izveseliti* (v primerjavi s protestantskima *razveseliti*, *zveseliti*) ali *venzbri-sati* (v primerjavi s protestantskim *vunizbrisati*).

3.2.1 Med razlikovalno besedje se uvršča tudi glagol *zaništrovati* (z deležnikom *zaništrovan*), ki ga v 16. stoletju nadomeščajo sopomenske zveze tipa *za ništer držati*.

3.2.2 Primerjava glagolskega dela besedja je pokazala še naslednje tipe odmikov:

- Pri izprivedniških glagolih se Skalarjev dodatek manjkajočega prehodnega ali neprehodnega člena kaže kot pričakovana sistemska zaokrožitev: glagolu *črniti*, ki se pojavlja v 16. stoletju, se v *Skalarjevem rokopisu* pridružuje še neprehodni glagol *očrneti*.

- Nekaterim glagolom se v *Skalarjevem rokopisu* pridružujejo tudi (pomensko spremenjene) povratne različice: ob *ahtati* se pojavlja tudi *ahtati se (po čem)*.
- Na glagolih temelječe besedne družine iz knjižnega jezika 16. stoletja Skalar razširja bodisi z uporabo predvidljivo tvorjenih glagolnikov (npr. *potipati* in *potipanje*) ali deležnikov in deležij (npr. *prevrtati* in *prevrtan*), ki občasno kažejo tudi na besedotvorno variiranje. Besedotvorne različice deležnikov in deležij deloma pojasnjuje opiranje na nedoločniško ali sedanjiško osnovo: npr. *spati*, *speč* (16. stoletje) → *spijoč* (Skalar); *trepetati*, *trepečejoč* → *trepetati*, *trepejoč*; glagolu *objokati*, ki se je v 16. stoletju uporabljal dvovidsko, in deležniku *objokan* se pri Skalarju pridružuje deležnik *objokaječ*, ki se tvorbeno navezuje na obstoječi deležnik nedovršnega glagola *jokati*, *jokajoč* (so [...] *Iesusa zillu obiokaiezhiga, na kolenih klezheiozhiga neshli* [120r]); ob glagolih *početi/spočeti* ter glagolnikih *početje/spočetje* se pri Skalarju pojavlja še *spočenje*, tvorjeno iz deležnika *-n* itn.
- Pri nekaterih glagolih se primerjalno kažejo razlike v vezavi: npr. med prevladujočo zvezo iz 16. stoletja *gospodovati čez koga/kaj* ter dajalniško (*gospodovati komu*) in nepredložno tožilniško vezavo (*gospodovati koga/kaj*) pri Skalarju.

3.3

Skalar podobno kot pri samostalnikih in glagolih stopnjuje tudi tvorbeno variantnost pridevnikov. Številnim samostalnikom, trdno umeščenim v knjižni jezik 16. stoletja, se v njegovem rokopisu pridružujejo ustaljeno tvorjeni pridevniki (npr. *prosen* ob *proso*, *vahtarski* ob *vahtar*) ali obratno (npr. *strd* ob že uporabljenem *strden*), v 16. stoletju uporabljenim pridevnikom dodaja nove tvorbene različice (npr. pridevniku *škrlatov* različico *škrlasti* (*plajš*)). Pridevnike hkrati spremljajo v 16. stoletju nezapisani, čeprav sistemsko predvidljivi prislovi (npr. *kraftno* ob že uporabljenem pridevniku *kraften*) ali obratno (npr. *srep* ob *srepo*).

4

Razvojno doseženo neskladje ustvarja tudi pomenska širitev sicer znanih besed: zveza *poprsta dolgu* npr. izpolnjuje vlogo označevanja dolžinske mere, ki v knjižnih izdajah 16. stoletja ni izpričana.

5

Besedilnozvrstna specializiranost *Skalarjevega rokopisa*, ki jo opredeljuje uvrstitev v meditativno in filozofsko prozo,¹¹ pojasnjuje del uporabljene razlikovalne leksike v primerjavi s širšim, v več besedilnih vrstah zajetim besednim zakladom slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja.¹²

¹¹ Orožen (2010: zlasti 68–69) in Ogrin (2011: 929–945) posebej poudarjata, da se s *Skalarjevim rokopisom* uresničuje meditativna proza kot nova literarna zvrst; prim. tudi Deželak Trojar 2011: 928 in 946.

¹² Na dejstvo, da Skalar »kontemplativnih mističnih in teološko-filozofskih vsebin [...] ni mogel soočiti s protestantskimi besedili«, ker jih v njih ni bilo, posebej opozarja M. Orožen (2010: 68).

5.1

V tesni povezanosti z besedilnozvrstno karakteristiko *Skalarjevega rokopisa* je tudi izbira razlikovalnega besedja. Posebej izstopajo besede z abstraktno vsebino, kamor sodi tudi sklop, ki ga sestavljajo poimenovaja »počudkov« oz. *počudki: pokus, povoh, potip in pošluših* [375v].¹³

5.2

Opazno vsebinsko jedro predstavljajo tudi besede s čustveno vsebino oz. ekspresivno besedje.¹⁴ Med besedje, namenjeno spodbujanju čustvene odzivnosti naslovnikov besedila, nedvomno spadajo zelo številne manjšalnice, med katerimi je tudi več dotlej neuporabljenih (prim. razdelek 3.1). Podoben učinek imajo tudi nove povezave sicer že znanih besed: npr. *ti nazhista gnilab* [325r], kjer sta (glasovno nekoliko preoblikovano) uporabljena iz protestantske rabe 16. stoletja znana pridevnik *nečist* in samostalnik *gnilad*.

Vanj iz pomenskih razlogov nedvomno spada tudi pridevnik *prisrčen*. Na njegovo pomensko širino kažejo zveze z različnimi samostalniki (npr. *detece, grevinga, potrpljenje*). Med ekspresivne elemente sodijo tudi pridevniki, sestavljeni s predpono *pre-* s pomenom 'velika, presežna mera': npr. *prežalostna mati* 'zelo žalostna mati', *prekrotki Jezus* itn.

6

Opazno razlikovalno potezo primerjanih besedil poleg že predstavljenih glasovnih, oblikoslovnih in deloma skladijskih, predstavlja večje število vezavno nepričakovanih, netipičnih sklonskih oblik. Zaradi redke pojavnosti jih je mogoče uvrščati med normativne odklone, v primerih glasovne poenotenosti, ki večinoma nastaja zaradi vpliva sobesedila, jim je mogoče pripisovati tudi stilno učinkovitost. Samo izjemoma bi bilo katero izmed njih mogoče razlagati kot arhaizem. Npr.: *grede tedai zillu nedleshin inu shalostnim skusi mestu* [74r]; *de ozhesh moie serze od useh pošuetnih, inu ne obstoiezhih rezhih oduerniti* [158v], kjer pričakovano rodilniško obliko zamenjuje mestniška, s katero je (zaradi ponavljanja končnice *-ih*) dosežena glasovno učinkovita notranja poenotenost; *usuoiy ueliki nadlugi inu ubridkim terple-niam* [114r], kjer samostalniško jedro stavka in pridevniško dopolnilo zveze nista pričakovano sklonsko usklajena, odstopa odnosnica, ki je namesto v mestniku navedena v orodniku, itn.

Viri in literatura

Adam Skalar. *Skalarjev rokopis 1643*, 2011. Editio princeps. Znanstvenokritična izdaja. Uredila Monika Deželak Trojar. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

¹³ Glagoli *počititi, pokusiti, potipati, poslušati, vohati* so bili trdna sestavina slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja.

¹⁴ M. Orožen (2010: 77) ugotavlja, da je upoštevanje naslovnika v okviru dveh naravnosti besedila (sporočevalne, razumske ter naklonsko doživljajske oz. čustvene) povzročilo tudi izbiro bolj ekspresivnega besedja, zlasti manjšalnic.

- AHAČIČ, Kozma, LEGAN RAVNIKAR, Andreja, MERŠE, Majda, NARAT, Jožica, NOVAK, France, 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- DEŽELAK TROJAR, Monika, 2011a: Skalar in nemška izvirnika njegovih dveh prevodov. Monika Deželak Trojar (ur.): *Adam Skalar. Skalarjev rokopis 1643*. Editio princeps. Znanstvenokritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba. 946–956.
- DEŽELAK TROJAR, Monika, 2011b: Vsebina Skalarjevih prevodov: Šula tiga premisslavana in Eksemplar od svetiga Bonaventura. Monika Deželak Trojar (ur.): *Adam Skalar. Skalarjev rokopis 1643*. Editio princeps. Znanstvenokritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba. 920–928.
- MERŠE, Majda, 2009: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja. Razprave o oblikoslovju, besedotvorju, glasoslovju in pravopisu* (Linguistica et philologica 23). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- OBLAK, Vatroslav, 1890: Doneski k historični slovenski dialektologiji. Anton Bartel (ur.): *Letopis Matice slovenske*. Ljubljana: Matica slovenska. 180–238.
- OGRIN, Matija, 2011: Skalarjev rokopis, 1643. Meditativna proza v kontekstu katoliške obnove. Monika Deželak Trojar (ur.): *Adam Skalar. Skalarjev rokopis 1643*. Editio princeps. Znanstvenokritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba. 929–945.
- OROŽEN, Martina, 1998: Stapletonov in Skalarjev rokopis v zgodovini slovenskega knjižnega jezika (Oblakova analiza in vrednotenje besedil). Alenka Šivic-Dular (ur.): *Vatroslav Oblak. Obdobja 17*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 195–204.
- OROŽEN, Martina, 2010: *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika (Zora 74)*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- SNOJ, Marko, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ŠKOFIC, Jožica, 1998: Vatroslav Oblak o Skalarjevem rokopisu. Alenka Šivic-Dular (ur.): *Vatroslav Oblak. Obdobja 17*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 205–215.
- WOLFF, Joannes, 1633. *Schuel der Betrachtung*. Innsbruck.